

בענין לינה

כתיב (דברים טז:ז) ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ופנית בבקר והלכת לאהליך. החיוב להישאר בירושלים לאחר ביאתו לשם שייך ברגלים, ביום הקרבת קרבן, בכיכורים, ובכל מה שרבו בספרי. דאיתא התם (פרשת ראה פיסקא קלד) ופנית בבוקר והלכת לאהליך, מלמד שטעונים לינה אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים תלמוד לומר ופנית כל פונות שאתה פונה מן הבקר ואילך. רבי יהודה אומר יכול יהא פסח קטן טעון לינה תלמוד לומר ופנית בבקר והלכת לאהליך. ששת ימים תאכל מצות, את שטעון ששה טעון לינה יצא פסח קטן שאינו טעון אלא יום אחד וחכמים אומרים הרי הוא כעצים וכלבונה שטעונים לינה, ע"כ לשון הספרי. [וע' במלבי"ם שכתב לבאר מילת ופנית וז"ל והנה מ"ש ופנית והלכת מלת ופנית מיותר שהיל"ל והלכת בבקר לאהליך, ובכ"מ מצייין במלת פנה שעוזב חפצו ועסקו במקום זה ושם מגמת פניו אל ענין או אל מקום אחר, כמו ויפן וירד משה מן ההר, שפנה מעם הדבקות שהיה בו עד הנה עם האלקים וירד, וכן ונפן ונסע המדברה וכן כולם, ופה אמר שתפנה ממה שהיית עוסק בהקרבה לה', שזה יהיה בבקר כי קודם הבקר עודך שתול כאזרח רענן על ידי שהקרבת איזה דבר יום אתמול עכ"ל, ואי"ה יתבאר לקמן עוד בענין זה.]

החיוב ללון בירושלים כשמקריב ק"פ נלמד מהפסוק הנ"ל. לגבי חג הסוכות, יש היקש בגמרא (סוכה מז). דאיתא התם אמר להן שמיני רגל בפני עצמו הוא שכשם שבבעת ימי החג טעונין קרבן ושיר וברכה ולינה אף שמיני טעון קרבן ושיר וברכה ולינה. לגבי חג השבועות, לכאורה ה"ל לרבות חיוב זה מהספרי, וגם מלשון התוס' (פסחים צה). שכתבו ע"ד הספרי מוכח שס"ל הכי שכתבו וז"ל... והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה פ"י כל ג' רגלים עכ"ל. וא"ת הלא אין לשבועות ששה ימים והאיך ירבה אותו כבר כתב המאירי (סוכה מז:) וזה לשונו, ואחר שכן אף עצרת כן שהרי הוקשו

המועדות זה לזה מדכתיב בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ואע"פ שאין בו, ששה שלא אמרו את שטעון ששה טעון לינה אלא בפסח ולמעט פסח שני אבל עצרת ודאי טעון לינה עכ"ל, ומבואר דגם שבועות בכלל. לגבי שמיני עצרת ג"כ ילפינן מהתם דגרסינן אמר להן שמיני רגל בפני עצמו הוא שכשם ששבועת ימי החג טעונין קרבן ושיר וברכה ולינה אף שמיני טעון קרבן ושיר וברכה ולינה, ע"כ. כן לגבי ביכורים יש משנה מפורשת (ביכורים ב:ד) שטעונין לינה.

אבל לגבי פסח שני יש פלוגתא (ע' בספרי הנ"ל) ובסוגיין (פסחים צה:): מסיק דהוי תרי תנאי ואליאב דר' יהודה אי פסח שני טעון לינה או לא. ויש להעיר דכשנדייק בהשו"ט שם בסוכה (מז:): אין שם אלא שיטת ר' יהודה שפסח שני אין טעון לינה, וע' באחרונים שם (במצפה איתן והרש"ש) שעמדו על זה.

א. כמה ימים

יש דעות בין הראשונים כמה ימים צריך ללין בירושלים לאחר הבאת קרבן פסח. שיטת רש"י בכמעט כל המקומות נע' בפירושו עה"ת שם, ובסוכה (מז. ד"ה ולינה), ובחגיגה (יז: ד"ה ופנית בבקר), ובזבחים (צז. ד"ה ופנית בבקר) ועוד דבשביל לינה צריך להישאר שם עד בקר של ט"ז בניסן. אבל רש"י בסוגיין (ד"ה טעון לינה) כתב דאינו אלא עד בקר ראשון והיינו ט"ו. וכבר הקשו עליי התוס' שם (ע"ש ובמהרש"א שכתב להדיא שכונתם לחלוק על פרש"י), וכתבו דבעינן ב' ימים. וע' בערל"נ (סוכה מז.) שכתב דאין זה תימא ... שדרך רש"י לפרש ע"פ שיטות חלוקות שקבל מרביתו אבל בלא זה לכא' קשה.

בתוס' (ד"ה טעון) מבואר דסברי דלינה א"א יום אחד, אבל בזבחים (שם) כתבו דחייב לינה הוי ז' ימים. וכל השו"ט שלהם נובעת מהגמרא שם דאיתא התם במתני' רבי טרפון אומר בישל מתחילת הרגל יבשל בו כל הרגל, ובגמ' הקשה מאי טעמא דר"ט דאמר קרא ופנית בבקר והלכת לאהלך הכתוב עשאו לכולן בקר אחד מתקיף לה רב אחדבוי בר אמי וכי אין פיגול ברגל ואין נותר ברגל וכי תימא ה"נ והתניא ר' נתן אומר לא אמר ר"ט אלא זו בלבד אלא כדר"נ אמר רבה בר אבוה דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו, ע"כ. ולכאורה מהגמרא שם בזבחים משמע דטעון ז"י ודחו התוס' סברא זו דהתם כשתירצו דעשאן הכתוב כולן בקר א' היינו דאגידי

כולן זה בזה כמו בקר א' שאם לא לן אתמול ילין היום, אבל לא שלינה הוא ד' ימים.

ובהמשך דבריהם הקשו עוד דלמה ממעטינן פסח שני מלינה דמי גרע ממביא קרבנו בימות החול דטעון לינה יום א' ותירצו דשמא כיון דתשלומין דראשון הוא לא בעי לינה אפילו יום אחד. והרבה אחרונים כתבו דכשאומרים דאין פסח שני טעון לינה ר"ל אינו טעון לינה כפסח ראשון והיינו עד יום ב' אבל עדיין טעון לינה יום א' [כ"כ הצאן קדשים (שם בזבחים), ובערוך לנר בסוכה (מז:), וברוך אמונה (ספ"ג דביכורים בביאורים), ובמלבי"ם (עה"ת שם)]. ובאמת כשתדקדק בתוס' בר"ה ובסוכה תמצא שדבריהם נוטים ג"כ קצת שהוא ז"י אבל למסקנא כתבו דהוי רק יום א'.

אבל תוס' בחגיגה (יז: ד"ה דכתיב) תירצו בדרך אחרת והביאו בשם הר"ר אלחנן דיש ב' דינים בלינה – אחת משום קרבן ואחת משום יו"ט והלינה משום קרבן היא יום א' והלינה משום יו"ט היא ז"י (ע"ע במהרש"א שם שביאר כונתם). והביאו ראייה דבירושלמי ג"כ איתא כעין זה דאיתא התם על ההיא משנה בביכורים הדא איתמר כשאין עמהן קרבן אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעונין לינה מחמת הקרבן.

ובמקדש דוד (קונטרס סי' ה) ביאר דהא דבעינן לינה כשמקריב קרבן היינו משום דהוי דינו כרגל וזה כונת הירושלמי (הנ"ל בתוס' בחגיגה). ובוזה ג"כ יש להבין התוספתא (פסחים פ"ח) וז"ל אילו דברים ששוין בהן הראשון לשיני הראשון נאמ' בו שה תמים זכר בן שנה והשני כיוצא בו הראשון נאמ' בו אל תאכלו ממנו נא ובשל והשיני כיוצא בו הראשון נאמ' בו ולא תותירו ממנו עד בקר והשיני כיוצא בו הראשון דוחה את השבת והשיני דוחה את השבת הראשון טעון לינה והשיני טעון לינה ר' יהודה או' אין השיני טעון לינה אלא כיצד הוא עושה נכנס ושוחט את פסחו בעזרה ויוצא ומספיד את אביו בבית פגי, ע"כ. וביאר המקד"ד דאליבא דר' יהודה דוקא כיון שאין פסח שני טעון לינה הלכך יכול להספיד אביו בבית פגי. והוסיף המקד"ד דבוזה יש לתרץ מה שהקשו המפרשים על הרמב"ם (בפ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה י) דכתב הר"מ וז"ל, אפילו יחיד שהתנדב עצים או גזרים במערכה אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה ודבר זה מנהג עכ"ל. והמפרשים תמהו עליו דמפורש בירושלמי דיש איסור מדינא להספיד וא"כ למה כתב דזה א"א משום מנהג. וכתב המקד"ד דהרמב"ם אזיל לטעמיה

דהרמב"ם (ויבואר עוד ע"ז אי"ה לקמן) השמיט הדין של המתנדב קרבן טעון לינה, ולינה והספד תלויים זב"ז כדמוכח בתוספתא הנ"ל, וא"כ מובן למה כתב דדבר זה אינו אלא מנהג דבאמת אינו אסור מדינא כיון שאינו חייב בלינה.

והוסיף המקד"ד דמחמת יסוד זה יש להעיר על מש"כ המנ"ח (קלו:ז וגם קעא:ח). העיר המנ"ח מש"כ הר"מ (כלי המקדש ה:ז) בנוגע להכהן גדול וז"ל ובית יהיה לו מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כ"ג ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה או שתיים ביום ויהיה ביתו בירושלים ואינו זז משם עכ"ל. וכתב ע"ז בשם אחד מתלמידיו דהחשוב של הכה"ג לדור בירושלים הוי מדין לינה דכה"ג מקריב בכל יום את המנחת חביתין. והעיר המקד"ד דא"א לומר כן דהר"מ לא הביא הדין של המקריב קרבן טעון לינה כלל וכלל. אלא דא"צ לזה, דכיון שהקריב קרבן הוי דין היום כרגל וכנ"ל. והביא ראיה לזה דכה"ג בכל השנה דינו כרגל לכו"ע ממ"ק (יד:): ע"ש. וזה טעם של הר"מ דכה"ג צריך לדור בירושלים משום דדינו כרגל.

ב. מצוה או איסור

יש מח' אחרונים (וגם בראשונים) אי לינה הויה מצות עשה ללון בירושלים לאחר ביאתו למקדש או איזה איסור לצאת מירושלים כל אותו הלילה (או לילות). ויש לבאר ג"כ מה הגדרת החיוב, האם אסור לצאת אפילו לשעה מועטת? ועוד האם אסור אפילו פסיעה אחת חוץ לחומת ירושלים?

המנ"ח כתב בפשיטות (שם במצוה קעא) דהיא עשה גמור אבל יעור' בשיעורי רבינו משולם דוד הלוי (זבחים צז). שכתב דלפי התוס' יש לינה כל ד' מחמת שיש תשלומין לחגיגה כל ד' וז"ל, ונראה לפרש דמשמע ליה כולהו בקר אחד משום דכולהו ד' תשלומין דראשון דחגיגה יש לה תשלומים כל ד' עכ"ל. אבל העיר ר' דוד דא"כ גם בשבועות, כיון שיש תשלומים כל ד', תהיה לינה כל שבעה וזה אינו מסתבר. אלא כתב דכיון שיש תשלומין כל ד', כל היו"ט דינו כבוקר אחד ועל כן יש לינה לז' אבל אין שייכות בין תשלומין ולינה. אבל מחמת זה הקשה דמלשון התוס' בפסחים משמע דיש תשלומין ללינה גופא. דכתבו וז"ל, ה"נ נפרש גבי לינה אם לא לן יום ראשון ילין שאר ימים ע"כ. [ואפשר דגם רש"י סבר הכי דרש"י בסוכה (מז. ד"ה ולינה) כתב ומי שלא הביא חגיגתו ביום ראשון והביא באחד מן הימים צריך ללון לילה

שלאחריו. ואחד מבני החבורה אמר לי דאפשר דכונת רש"י שם אינה כהתוס' אלא דרך ר"ל דיש עכשיו חיוב לינה מחמת הקרבן וכדבעינן בעלמא]. וכתב ר' דוד אבל צ"ע דלינה איסור היא וכהר"מ. דהר"מ כתב וזה לשונו (בספ"ג דביכורים) הבכורים טעונים לינה כיצד הביא בכוריו למקדש וקרא והקריב שלמיו לא יצא באותו היום מירושלים לחזור למקומו אלא ילין שם ויחזור למחר לעירו שנאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך כל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו לא יהיו אלא בבקר נמצאת אומר שהבכורים טעונים שבעה דברים הבאת מקום וכלי קריאה וקרבן ושיר ותנופה ולינה ע"כ לשון הר"מ. ודייק מהר"מ שכתב לא יצא באותו היום דהוי איסור (גם העיר דלכאורה להר"מ אינו אסור אא"כ חזר למקומו דכתב לחזור למקומו). ודלא כהמנ"ח.

וכתב עוד ר' דוד דמזה יש לפרש מש"כ התוס' בפסחים (הנ"ל) דיש תשלומין ללינה. דטעמם דלינה הוי מחמת הרגל וכדפירשו הספרי וזה ודאי מצוה ולא רק איסור יציאה וא"כ א"ש למה יש תשלומין. וע"ע שם שביאר ודקדק הרבה בדברי התוס' כשהביאו הספרי דיש שינוי בלשונם. שיש שביארו המדרש באופן שמשמע שהינה לינה מחמת הרגל ויש שביארו הספרי באופן שמשמע שהינה לינה מחמת הקרבן, ומהתוס' בסוגיין (וכנ"ל) משמע דהוי משום הרגל.

באמת יש שיטה ג'. הברכת אברהם (ר"ה ה. אות ג) חידש דלינה הויא לאו הבא מכלל עשה דהרי לא נאמר בקרא אלא "ופנית...". ולא מצות לינה. רק שבבקר ולא בלילה ילך למקומו. והלשון אינה על השהייה בירושלים אלא על היציאה.

ולגבי דעת הרמב"ם בפסח שני, הערוך לנר (סוכה מז:) כתב דהרמב"ם לא גלה דעתו בזה אבל מסיק דפסח שני טעון לינה, אבל לא כפסח ראשון, והיינו דטעון לינה לילה א' (עד ט"ו) ולא עד בקר שני (עד ט"ז).

וגם בליקוטי הלכות (שם בפסחים) ובדרך אמונה (שם בביכורים) צידד דהרמב"ם סבר דפסח שני טעון לינה. והוסיף שם הגרמ"ק כהערוך לנר וכהצאן קדשים דטעון לינה אבל רק יום א'. אבל באמת תמוה מה שהשמיט הרמב"ם דין לינה מכל ספר עבודה וקרבנות. ואע"פ שהביא דין זה בביכורים צ"ע למה דוקא התם. ואפש"ל דע"פ פשוטו כלל כל שאר ביאות למקדש ממה שהביא התם הספרי דכל פונות שאתה פונה מן המקדש לכשתבוא לו לא

יהיו אלא בבקר אפ"ה צריך ביאור למה לא כ"כ בפירוש וגם במקומו הראוי, וצריך עוד תלמוד.

במנחת שלמה יש ב' הערות. לעיל (פה:) הקשה דהאיך עלו על הגג לומר הלל הלא גגין ועליות לא נתקדשו וכיון שיש איסור לצאת חוץ לירושלים ואפילו לרגע א"כ הלא עוברים על איסור לינה! ותירץ שם הגרשז"א דלינה אינה תלויה בקדושת ירושלים לענין הגובה אלא שהיא דין בשטח ירושלים והאיסור הוא לצאת חוץ לירושלים ממש. [ועוד ש"מ שס"ל דהוי איסור ולא מצוה. ובמ"ש דיש איסור לצאת אפילו לרגע, ע' בשפ"א (מנחות סה).] שכתב בפשיטות להיפך דלא משמע ליה כלל שיש איסור לצאת לפי שעה ולחזור מיד.]

והע' השניה היא בסוגיין. דהקשה שצ"ע אי חיוב לינה מתחיל משעת שחיטה או משעת אכילה, והביא ראה מדברי התוספתא (ח:ז) דמדמה ליה לאיסור דלא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ומשמע שכיון שיצאו כל היום מביתם דאינו אסור אלא משעת אכילה.

ג. עוד ביאורים וטעמים

בשו"ת משנה הלכות (יז:רלג) נשאל אודות שליח המביא קרבן אי טעון לינה וגם בענין לינה במשכן שילה. ובתוך תשובתו העיר דלשון הרמב"ם (שם בביכורים) "לכשתבוא לו" לכאורה אין לה הבנה ואינה בספרי. וביאר דלכאורה הר"מ בא לומר בזה דאינו חייב בלינה א"כ בא בשביל חובה, ולא רק כשבא לשם חינוס. וגם הוסיף דעיקר לינה הוי משום כבוד המקדש ובזה תירץ השאלה דמי שמשלח קרבנותיו השליח צריך לינה.

ועוד הוסיף שם טעמים למה הצריכה התורה לינה. וז"ל שם, דיש לומר שצריך לינה כדי שיוכל לאכול וליהנות מן הקרבן שהביא במקום קדוש ותחל עליו ברכת ה', אך טעם זה הוא רק במי שמביא קרבן, לכן י"ל טעמא אחרינא שהוא מן הנימוס וראוי לכל אדם הבא לבית המקדש שלא יחזור תיכף ומיד בלי לינה, הנראה עליו כטורח ומשא וע"ד שצדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה, אלא יקבע שם מקומו עכ"פ ללילה אחת, וגם שיהא נראה שבא לשם המקדש ולא כאורח עובר דרך מקום המקדש ואגב אורחיה נכנס לשם ויוצא וממשיך לדרכו, כי אין זה מכבוד המקדש, והבא למקדש צריך שתהא ניכר ביאתו לשם המקדש ולא לשם הילוך אחר ע"כ. ולטעם זה כל מי שבא למקדש לשם חובה צריך לינה להראות שאין עליו כטורח ומשא ח"ו.

וגם ע"ד הדרוש ע' במש"כ הרש"ר הירש (שם) דכתב וז"ל תכלית הקמת המקדש איננה מושגת על ידי המעשה האובייקטיבי של הקרבת הקרבן, אלא ההקרבה תהיה מושלמת רק אם המקדש ומעשיו פעלו עלינו והשפיעו על מחשבותינו ורעיונותינו, על רצונותינו ומעשינו, ע"כ. ויש בזה דברי מוסר דבעינן שהשפעת החוויה במקדש וכל מה שעשינו וראינו שם יהיה רשום על נפשותינו.

ד. למה נקט לינה דוקא גבי פסח

עוד צ"ב למה כתבה התורה דין לינה אצל פסח דוקא. וע' בר' בחיי (דברים טז:ז) שכתב דבר נפלא וז"ל ובאור לאהליך אפילו היה האחרון שבארץ ישראל כדי שיוכל להגיע לביתו ולחזור פעם שניה לראית חג השבועות. ומזה הוצרך פסוק זה להכתב בחג הפסח יותר מבשאר החגים לפי שאין פנאי ללכת לביהמ"ק שני פעמים מפסח ועד עצרת א"כ הוא נוסע משם לבקרו של חג המצות אחר שאכל שם פסחו ועמד י"ט ראשון יש לו ללון שם ולבקר שהוא חול ילך לאהליו ועם זה יספיק לו זמן להגיע לביתו ולחזור לחג השבועות. כיצד הרי שאמרו רז"ל ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כלומר אורך הארץ ארבע מאות פרסה ורחבה כמו כן והיה בהמ"ק באמצע הארץ וא"כ מאתים פרסה היה המהלך ליותר רחוק ואחרון שבא"י ובעשרים יום יהיה אדם מהלך מאתים פרסאות לחשבון עשר פרסאות בכל יום וידוע כי מפסח עד עצרת מ"ט יום חסר שמונה ימי השבת ויום אחרון של יו"ט נשארו ארבעים יום ועל זה אמר ופנית בבקר והלכת לאהליך כלומר בזמן עשרים יום ובעשרים הנשארים היה צריך לחזור שנית למקדש לראית שבועות עכ"ל, וכעין זה בתולדות יצחק (שם), וע"ע בפירושו הריב"א על התורה (שם).